

Панченко В. Б.

Сумський державний університет

ПЕРЕДАЧА ГРАМАТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АФРОАМЕРИКАНСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Г. БІЧЕР-СТОУ «ХАТИНА ДЯДЬКА ТОМА»

*У статті висвітлено основні гіпотези походження афроамериканської англійської, включаючи гіпотезу англійського походження, неанглійську гіпотезу і гіпотезу креольського походження, а також розглянуто найбільш поширені назви, що використовуються на позначення даного варіанту англійської мови, і особливості їх вживання і значення. У статті також розглянуто основні граматичні особливості афроамериканської англійської на матеріалі роману Г. Бічер-Стоу «Хатина дядька Тома» і проаналізовано характер і ефективність їх передачі українською мовою в перекладі В. Мітрофанова. В результаті аналізу у тексті оригіналу було виявлено такі характерні риси граматики афроамериканської англійської як відсутність узгодження дієслова з іменником, використання скорочення *ain't*, а також використання подвійного заперечення. Було зауважено, що наявні у тексті оригіналу нестандартні граматичні конструкції, характерні для афроамериканської англійської, грають значну роль у створенні стилістичного та емоційного забарвлення тексту, і використовуються автором для передачі емоційного стану персонажів. При порівнянні україномовного перекладу з текстом оригіналу було виявлено, що у більшості випадків у перекладі використано стратегію нейтралізації, за якої текст перекладу узгоджується з закономірностями і правилами, типовими для української мови. Також виявлено, що рідше перекладач послуговується стратегією компенсації, за якої один елемент тексту оригіналу заміщується елементом іншого порядку в іншому місці тексту перекладу. Таким чином, у тексті перекладу граматичні особливості афроамериканської англійської в основному не відтворюються, або ж відтворюються лише частково, що приводить до втрати стилістичного та емоційного забарвлення, викривлення задуму автора, а також впливає на сприйняття читачем мовлення афроамериканських персонажів.*

Ключові слова: афроамериканська англійська, художній переклад, переклад діалектів, перекладацькі стратегії, стратегія нормалізації.

Постановка проблеми. Афроамериканська англійська – це один із діалектів англійської мови, який використовується афроамериканським населенням за певних умов і обставин. Як і інші американські діалекти, афроамериканська англійська має власний набір правил, який відрізняє її від інших діалектів. Афроамериканською англійською розмовляють у різних регіонах світу: США, Нігерія, Камерун, північ Австралії, Ямайка, Велика Британія. Цей варіант англійської мови знайшов відображення у багатьох художніх творах, а також музиці та популярних фільмах.

В результаті глобалізації та розвитку медіа сфери з афроамериканською англійською все частіше стикаються представники будь-яких соціальних та етнічних груп. Це у свою чергу приводить до зростання попиту на переклад текстів, які містять прояви афроамериканської англійської, через що постає питання необхідності проведення

досліджень, присвячених проблемі перекладу даного варіанту англійської мови українською.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок в дослідження афроамериканської англійської, її виникнення і характеру використання зробили такі американські науковці, як Л. Грін, У. Вольфрам та Е.Р. Томас, Д. Бо, Д. Рікфорд, С. Лейнхарт і Ж. Смізермен. Серед українських і російських дослідників даної теми можна відзначити Ю. Молоткіну, а серед російських Н. Коваленко та В. Жапова. Питання ж перекладу афроамериканської англійської в цілому, а українською мовою тим паче, і досі залишається майже недослідженим. Більшість існуючих наукових праць присвячено перекладу діалектів в цілому. Серед них варто згадати праці П.Ньюмарка і Д.Кетфорда. Серед небагатьох дослідників перекладу українською мовою можна згадати І.Струк.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Дослідження особливостей перекладу афроамериканської англійської зумовлено широким використанням афроамериканського варіанту англійської мови у художній літературі, а також незначною кількістю досліджень, присвячених проблемі перекладу афроамериканської англійської українською.

Постановка завдання. Мета статті полягає в розгляді основних граматичних особливостей афроамериканської мови та характеру їх передачі українською мовою на матеріалі роману Г.Бічер-Стоу «Хатина дядька Тома» в перекладі В.Мітрофанова.

Виклад основного матеріалу.

З 1960х років – періоду підвищеного інтересу до використання мови у афроамериканських спільнотах – і до наших часів використовувалася велика кількість назв для позначення афроамериканського варіанту англійської мови. Найбільш вживаними термінами на позначення цього варіанту англійської є афроамериканська англійська (African American English), афроамериканська просторічна англійська (African American Vernacular English) і чорна просторічна англійська (Black Vernacular English). Значно рідше вживається Ебоніка (Ebonics), що буквально означає «чорна мова». Цей термін був створений у 1973 р. Робертом Вільямсом, професором психології і африканських та афроамериканських досліджень Університету Вашингтона у Сент Луїсі, який був проти негативної конотації такого терміну, як нестандартна негритянська англійська (Nonstandard Negro English), який з'явився у 1960-х роках, коли почалися перші масштабні лінгвістичні дослідження мови у афроамериканських спільнотах. Спочатку цей термін використовувався для позначення мови усіх нащадків африканських рабів, якою користувалися як у Північній Америці, так і в Карибському басейні та Західній Африці. Однак, у 1996 році після публікації «Оуклендської резолюції», у якій було визнано легітимність афроамериканської англійської як африканської мови, термін «ебоніка» почали використовувати насамперед на позначення саме варіації американської англійської, якою користуються на території Північної Америки [8]. Загалом термін Ебоніка використовують для підкреслення африканського походження даного варіанту мови, а також його зв'язку з мовами, які використовують афроамериканці у інших частинах світу, наприклад, у Нігерії та на Ямайці [9].

У більшості досліджень в якості початкового етапу розвитку афроамериканської мови розглядається момент, коли африканські раби опинилися у лінгвістичній ситуації, за якої у них з'явилася необхідність вивчити англійську мову (XVI - XIX століття). Тим не менш, серед лінгвістів існують розбіжності щодо теорій виникнення афроамериканської англійської.

Гіпотеза англійського походження ("The Anglicist Hypothesis"), сформульована діалектологами Х. Куратом і Р.МакДевідом до середини 1960-х років залишалася панівною. Згідно з цією гіпотезою розвиток афроамериканської мови нічим не відрізнявся від розвитку мови у будь-якому іншому середовищі іммігрантів, адже привезені з Африки раби спочатку розмовляли власними мовами. Через постійне перебування в англословному оточенні з часом вони були вимушені вивчити англійську, а їх рідні мови все менш і менш зберігалися у наступних поколіннях – типова ситуація серед сімей мігрантів [4, с. 29]. Таким чином, вважається, що рідні мови африканських рабів вийшли з ужитку через декілька поколінь, а на їх місце прийшли регіональні або соціальні діалекти, які їх у той час оточували.

Аналогічно до гіпотези англійського походження, неоанглійська гіпотеза (The Neo-Anglicist Hypothesis), створена наприкінці 20го століття, стверджує, що рання мова афроамериканців постколоніальних часів була досить схожа на ранні британські діалекти, привезені на Північ Америки. На відміну від гіпотези англійського походження, прихильники неоанглійської не підтримують ідею про те, що сучасні риси афроамериканської англійської простежуються до британських діалектів. Однак неоанглійська гіпотеза визнає, що з тих часів афроамериканська англійська так сильно змінилася, що тепер вона зовсім відрізняється від сучасної просторічної мови білого населення. Вважається, що в якийсь момент афроамериканська просторічна англійська віддалилася від інших діалектів і стала більш різноманітною, що зіграло роль у зміцненні та об'єднанні афроамериканської спільноти та призвело до подальших інновацій особливостей та рис, які були унікальними для афроамериканської англійської та спільноти. На основі останніх досліджень, соціолінгвістка Ш. Поплак [7, с.27] зробила висновок про те, що афроамериканська англійська зародилася як англійська мова, але в процесі зміцнення афроамериканської спільноти у цій мові з'явилися специфічні особливості, а також про те, що сучасна афроамериканська англійська є результатом еволюції за своєю унікальною, внутрішньою

логікою. Щодо історичного розвитку афроамериканської англійської У. Лабов [5, с.119] відмічає, що загальний висновок, який можна зробити з досліджень історії афроамериканської англійської, полягає у том, що велика кількість важливих особливостей сучасного діалекту є творінням 20го століття, а не спадщиною 19го. Таким чином, основна ідея цієї теорії полягає у тому, що найбільш виразні риси афроамериканської англійської є насправді відносно недавніми інноваціями, які були роботою самих афроамериканців, а не наслідками зовнішнього впливу [10].

Одним з найбільш обговорюваних питань виникнення афроамериканської англійської є гіпотеза про її креольське походження. Ця гіпотеза свідчить про те, що афроамериканська англійська розвивалася з креольської мови, яка виникла у результаті раннього контакту між африканцями та європейцями. Прихильники цієї гіпотези вважають, що в наслідок контактів між європейцями та африканцями виникла креольська мова, яка згодом набула широкого розповсюдження по всій Південній частині США. Крім того, відзначається і те, що ця мова була схожа на вже відомі креольські мови на базі англійської, які розвивалися в африканській діаспорі. Одним із прикладів подібної африканської креольської мови на базі англійської мови, є мова Крію, якою сьогодні говорять у Сьєрра-Леоне та інших західноафриканських країнах [2]. Прихильники креольської гіпотези, однак, відзначають можливість того, що привезені з Африки та Вест-Індії раби прибули у Північну Америку вже з вкоріненими у них креольськими мовами. Так, гааянський лінгвіст Д. Рікфорд стверджує, що раби, які прибули у британські колонії у Північній Америці з Карибських колоній, більшою частиною населення яких були представники негроїдної раси, з більшою вірогідністю розмовляли саме креольською мовою, аніж нестандартними (але все ж більш наближеними до стандартної англійською) діалектами, які на територію США привезло собою біле населення з Британських островів [6, с. 38].

Незважаючи на розбіжності у думках лінгвістів щодо конкретного джерела виникнення афроамериканської англійської, очевидним залишається той факт, що, як і будь-який діалект, афроамериканська англійська має характерні особливості, передача яких при перекладі становить значні труднощі для перекладача.

Для розуміння тенденцій при перекладі афроамериканської англійської українською мовою має сенс розглянути приклади таких перекладів і про-

аналізувати використані перекладацькі стратегії і отриманий результат. З цією метою було проаналізовано декілька фрагментів з роману «Хатинка дядька Тома» американської письменниці Гаррієт Бічер-Стоу. У романі міститься значна кількість реплік темношкірих персонажів, які наочно демонструють не тільки лексичні і фонетичні, а й граматичні особливості афроамериканської англійської.

Розглянемо перший фрагмент і порівняємо текст оригіналу і текст перекладу, виконаний українським перекладачем В.Мітрофановим.

Оригінал:

– “*What’s that, you dog?*” said Legree.

– “*It’s a witch thing, Mas’r!*”

– “*A what?*”

– “*Something that niggers gets from witches. Keeps ‘em from feelin’ when they’s flogged. He had it tied round his neck, with a black string.*” [3]

Переклад:

– *Що це таке, собако? – спитав Легрі.*

– *Відьомські чари, пане!*

– *Що?*

– *Щось таке заворожене... Неграм дають його відьми. Хто має таку штуку, той ніколи не чує болю. Воно висіло в Тома на шиї, на чорному шнурку.* [1]

Серед характерних особливостей афроамериканської англійської, у даному фрагменті спостерігаємо відсутність узгодження дієслова з іменником – замість множини дієслів *get* і *be* використовується форма однини *gets* та *is*. У випадку з першим дієсловом перекладач дотримується стратегії нейтралізації і узгоджує текст перекладу з закономірностями і правилами української. По суті неузгодженість дієслова з іменником ігнорується, при цьому відбувається втрата забарвлення, наявного у тексті оригіналу, і в результаті у тексті перекладу читачеві не помітна різниця між мовою білого та темношкірого персонажа. У випадку з другим дієсловом перекладач дотримується стратегії компенсації і заміщує граматичний нюанс елементом іншого порядку в іншому місці тексту перекладу. Хоча використання слова *штука* і не передає факт того, що мовець не узгодив дієслово з підметом, воно, однак, надає репліці певне емоційне забарвлення і демонструє, що мова темношкірого персонажа все ж відрізняється від мови білого.

Розглянемо наступний фрагмент.

Оригінал:

“*Dem Lincons an’t much count, no way!*” said Aunt Chloe, contemptuously; “*I mean, set along*

side our folks. They's 'spectable folks enough in a kinder plain way; but, as to gettin' up anything in style, they don't begin to have a notion on 't. Set Mas'r Lincon, now, alongside Mas'r Shelby! Good Lor! and Missis Lincon, – can she kinder sweep it into a room like my missis, – so kinder splendid, yer know! O, go way! don't tell me nothin' of dem Lincons!" – and Aunt Chloe tossed her head as one who hoped she did know something of the world. [3]

Переклад:

Ой, дайте мені спокій з тими Лінкольнами! – зневажливо відказала тітонька Хлоя, – Де вже їм братися до наших панів! Люди вони, звісно, поважні, одначе зовсім з іншого тіста зліплені. А що вже до панського поводження, то вони про те й гадки не мають. От порівняти хоч би містера Лінкольна з містером Шелбі. Сміх, та й годі! А місис Лінкольн – чи ж вона може так вступити до кімнати, як моя пані? Так само гарно та гордовито? Та де там! Отож і не нагадуйте мені краце про тих Лінкольнів! – І вона труснула головою з виглядом людини, що знає ціну своїм словам. [1]

Тут спостерігаємо типове для афроамериканської англійської використання скорочення *ain't*, відсутність узгодження дієслова з іменником (*they's*), а також подвійне заперечення (*don't tell me nothin'*). У всіх трьох випадках перекладач дотримується стратегії нейтралізації і перекладає речення досить літературною мовою, втрачаючи при цьому емоційну забарвленість сказаного. Різниця між емоційністю мовця у тексті оригіналу і тексті перекладу особливо помітна у реченні "*don't tell me nothin' of dem Lincons!*". Тут для англомовного читача очевидним є роздратування персонажа, яке ще сильніше підкреслюється подвійним запереченням. У тексті перекладу ж, очевидно, роздратування також відчувається, але при цьому мова

персонажа досить літературна і не відрізняється від мови інших персонажів.

У наступному фрагменті також спостерігаємо неузгодженість дієслів з іменниками, а також подвійне заперечення.

Оригінал:

"So I did," said Aunt Chloe, – "I may say dat. Good, plain, common cookin', Jinny'll do; – make a good pone o' bread, – bile her taters far, – her corn cakes isn't extra, not extra now, Jinny's corn cakes isn't, but then they's far, – but, Lor, come to de higher branches, and what can she do? Why, she makes pies – sartin she does; but what kinder crust? Can she make your real flecky paste, as melts in your mouth, and lies all up like a puff? Now, I went over thar when

Miss Mary was gwine to be married, and Jinny she jest showed me de weddin' pies. Jinny and I is good friends, ye know. I never said nothin'; but go 'long, Mas'r George! Why, I shouldn't sleep a wink for a week, if I had a batch of pies like dem ar. Why, dey wan't no 'count 't all" [3]

Переклад:

Атож, казала, – погодилася тітонька Хлоя. – І тепер можу сказати. До простого, немудрячого куховарства Джинні й справді здатна. Вона може спекти непоганий хліб, наварити картоплі, а от щодо кукурудзяних коржиків – уже не те. Коржі в Джинні не хтозна які, хоч їсти їх можна. А коли сягнути трохи вище, то тут вона й зовсім немічна. От візьміть ви хоч би й ті ж таки пироги – вона їх, звісно, пече, але ж яка на них скоринка!.. А хіба вона вміє замісити справжнє тісто, таке пухке, щоб у роті тануло, наче воно з самого повітря зроблене? Пригадую, я була в них, коли міс Мері мала виходити заміж, і Джинні показала мені пироги, що напекла до весілля. Ми з Джинні добрі приятельки, ви ж знаєте, і я їй нічого тоді не сказала. Та повірте мені, паничу Джордж,е, якби я напекла таких пирогів, то цілісінкй тиждень очей не стулила б із сорому. Зовсім були негодяці. [1]

В даному випадку перекладач дотримується стратегії компенсації (*коржі в Джинні не хтозна які*), завдяки чому частково передається певна комічність манери, якою персонаж описує навички іншого персонажа. Перекладач також використовує і стратегію нейтралізації (*Ми з Джинні добрі приятельки, я їй нічого тоді не сказала*), але при цьому повністю втрачається манера персонажа у тексті оригіналу.

Розглянемо наступний фрагмент.

Оригінал:

– "Well, now, I hopes you're done," said Aunt Chloe, who had been busy in pulling out a rude box of a trundle-bed; "and now, you Mose and you Pete, get into thar; for we's goin' to have the meetin'."

– "O mother, we don't want. We wants to sit up to meetin', – meetin's is so curis. We likes 'em." [3]

Переклад:

– Ну, вгамувалися вже? – спитала тітонька Хлоя, висуваючи з під ліжка грубий приземкуватий поміст з постіллю, – А тепер, Мозе й Піте, гайда на боковеньку, бо скоро почнуть збиратися люди до молитов.

– Ой мамо, ми не хочемо спати. Дозвольте нам посидіти й подивитися. Це ж так цікаво! [1]

У даному фрагменті спостерігаємо неузгодженість дієслова з іменником (*I hopes, we's goin'*). Тут перекладач, повністю перефразовав речення

і використав достатньо літературні слова і конструкції. Звичайно, при цьому суть сказаного не змінилася, однак, як і у вищезгаданих фрагментах, було втрачено більшу частину емоційного забарвлення речень.

Таким чином, при порівнянні тексту оригіналу і перекладу, виконаного В. Мітрофановим, можна помітити, що граматичні особливості афроамериканської англійської в основному випускаються і ніяк не передаються у тексті перекладу. Лише у деяких випадках перекладач застосовує стратегію компенсації і за допомогою стилістично забарвлених лексичних одиниць частково передає комічність мовлення, або ж розуміння того, що мова

одних персонажів все ж таки відрізняється від мови інших.

Висновки і пропозиції. Отже, при перекладі афроамериканської англійської українською у більшості випадків втрачаються наявні у тексті оригіналу нестандартні граматичні конструкції, що приводить до втрати стилістичного забарвлення і впливає на сприйняття читачем мовлення афроамериканських персонажів. Це спостереження, а також незначна кількість досліджень, присвячених проблемі і стратегіям перекладу афроамериканської англійської в цілому, говорить про необхідність подальшого аналізу та дослідження цього питання.

Список літератури:

1. Бічер-Стоу І. Хатина дядька Тома. Тернопіль, 2006. 368 с.
2. Awadajin Finney M. Languages Varities: Krio. URL: <https://www.hawaii.edu/satocenter/langnet/definitions/krio.html>.
3. Beecher Stowe H. Uncle Tom's Cabin. New York, 2015. 384 p.
4. Kurath H. The Pronunciation of English in the Atlantic States. / H. Kurath, R. McDavid. – Ann Arbor: The University of Michigan Press, 1961. – 182 p
5. Labov W. Coexistent systems in African-American vernacular English. London/New York, 1998. 41 p.
6. Lanehart S. The Oxford handbook of African American English. Oxford, 2015. – 903 p.
7. Poplack S. The English History of African American English. Oxford, 2000. – 298 p.
8. Resolution On The Oakland "Ebonics" Issue Unanimously Adopted at the Annual Meeting of the Linguistic Society of America. URL: <http://www-personal.umich.edu/~jlawler/ebonics.lsa.html>
9. Rickford J. What is Ebonics? URL: <https://www.linguisticsociety.org/content/what-ebonics-african-american-english>
10. Wolfram W. American English: Dialects and Variation. Malden, 2005. – 468 p.

Panchenko V. B. RENDERING OF GRAMMATICAL PECULIARITIES OF AFRICAN AMERICAN ENGLISH IN TRANSLATION AS EXEMPLIFIED IN H. BEECHER STOWE'S NOVEL "UNCLE TOM'S CABIN"

The article discloses the main hypotheses about the origin of African American English, including the Anglicist Hypothesis, the Neo-Anglicist Hypothesis and the Creolist Hypothesis, as well as considers the most widespread terms used to refer to this variety of the English language and the peculiarities of their use and meaning. The article also considers the most common grammatical peculiarities of African American English as exemplified in H. Beecher Stowe's novel "Uncle Tom's Cabin", and analyzes the means and efficiency of their rendering into Ukrainian in V. Mitrofanov's translation. The analysis of the original text revealed such typical grammatical features of African American English as the lack of grammatical agreement between the subject and the predicate, the use of contraction ain't, as well as the use of double negation. It is noted that non-standard grammatical constructions typical for African American English play a significant role in creating stylistic and emotional coloring in the text, and are used by the author to convey the emotional state of the characters. The comparison of the Ukrainian translation and the original text has revealed that the translator frequently used the neutralization strategy, whereby the target text agrees with the rules and patterns typical for Ukrainian. It is also revealed that another strategy, although less frequently used, is the compensation strategy, which implies replacing one element in the source text with an element of a different type in a different place of the target text. Thus, the majority of grammatical features of African American English were either not rendered in the translation at all, or rendered only partially, leading to a loss of stylistic nuance, misrepresentation of author's intention, as well as influencing the way the reader perceives the speech African American characters.

Key words: African American English, literary translation, dialect translation, translation strategies, normalization strategy.